INTELECTUALUL PROPAGANDABIL
Intellectuals and Propaganda

Nicoleta SĂLCUDEANU, Scientific researcher Ph.D.,
"Gheorghe Şincai" Institute for Social Sciences and Humanities

Abstract: At the moment, the intellectuals are forced to redefine their position and role. In a world of "weak thought", he would not exist otherwise than as any other man. But because we are not living in a world of „weak thought", even if we delude ourselves, the intellectual can become a simple pawn implanted in different societal configurations, from foundations that promote civil ideals to international consortia, from subtly politically colored stipends to civil society. Between the latter and the entering of thought into captivity, the way is not too long and sometimes not even noticeable. The distance between the captive and free thinking is extremely short and Flaubert captures it beautifully in his strategy of denouncing the ready-made ideas apparently done just by their glorification. If assuming the role of public, civic and moral education through literature can be accepted as a real vector of affirmation, legitimizing and strengthening, ideology in mass culture and new media can be, in extreme cases, even its moral resignation by excess of ideology. In this case, as only pure aesthetics is quite moral, an exaggerated ethical and moral approach can lead to the destruction of morality in culture.

Keywords: intellectual, ideology, propaganda, morality, culture, civil society, politics, captivity of thought

Intelectualul este pus din nou, cum de altfel mereu, în situaţia de a-şi defini poziţia şi rolul faţă de sine şi faţă de ceilalţi. Acest lucru se întâmplă şi în România, dar cu unele particularităţi. Peste tot în lume, intelectualul poate deveni oricând un ostaş aflat în solda unei configuraţii societale, scurtând traseul dintre intelectualul angajat la cel înrolat. Spectrul eseului lui Julien Benda pare a nu-l părăsi în continuare, doar că aspectele trădării îşi schimbă configuraţia o dată cu timpurile, iar singura constantă pare a fi faptul că înfăţişările obedienţei rămân proteiforme. Obedienţa şi îndoctrinarea toxică sunt posibile peste tot, de la fundaţii arondate unor idealuri civile la consorţii internaţionale, de la stipendii colorate subtil politic la societatea civilă. Între aceasta din urmă şi intrarea gândirii în captivitate drumul nu e prea lung şi, uneori, nici chiar sesizabil. Gândirea captivă nu e decât rezultatul „sofisticii şi subterfugiilor gândirii ce şi-a abandonat condiţia morală". Dar, aşa cum avertizează Anton Carpinschi[1], mintea captivă e şi un dat general uman. „Failibil fiind, fiecare om prezintă în viaţa privată şi în cea publică, nu o dată, simptomele «minţii captive». Nimeni nu este scutit, din păcate, de absenţe ale judecăţii libere şi critice pe diverse perioade şi în diverse ocazii". Aşadar nu suntem separaţi de propriile „limite intelectuale şi vulnerabilităţi morale". Dar misiunea noastră umană, mai ales ca intelectuali, ar fi adresarea către un „*apel fiinţial* şi un *exerciţiu spiritual* de conştientizare şi autodepăşire", ca fiinţe comprehensive, *fiinţarea comprehensivă* reprezentând „acea stare de veghe şi deschidere, de înţelegere cuprinzătoare a lumii şi a universului pe care o dobândeşte omul failibil prin conştientizarea profundă a

[1] Anton Carpinschi, *De la „mintea captivă" la cultura recunoaşterii*, în vol. *Intelectualii şi puterea*, coord. Vasile Boari, Natalia Vlas, Radu Murea, Institutul European, Iaşi, 2012, pp. 51-53.

BDD-A23351 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:16 UTC)

participării sale la fiinţă". Şi nu în ultimul rând, misiunea unui intelectual este să recunoască, pe cât posibil, chipurile failibilităţii chiar şi în sine însuşi. Dintre toate locurile imaginate mai sus, societatea civilă este unul din căuşurile cele mai naturale de unde „el ar trebui să se simtă îndatorat şi răspunzător faţă de aceasta şi nu faţă de puterea conducătoare".[2] Fiindcă „situându-se deliberat de partea pasiunilor politice de rasă, clasă, naţionalitate sau partid, intelectualii au abdicat de la menirea lor, aceea de a ţine în frâu realismul popoarelor, prin sârguinţa de a se situa necondiţionat de partea adevărului şi a universalului". Rolul intelectualului este de a „identifica adevărul şi a-l comunica". De aici însă şi până la arogarea unui rol de îndrumător e cale lungă şi riscantă fiindcă – se întreabă Leszek Kolakowski – „sunt intelectualii neapărat îndrumători mai serioşi şi mai infailibili decât alţi oameni?" Răspunsul nu poate fi decât „Lunga istorie a teribilelor greşeli pe care mulţi intelectuali din secolul nostru le-au făcut în alegerile lor politice, identificându-se zgomotos cu cele mai crude tiranii, este binecunoscută şi a fost descrisă de nenumărate ori;"[3]

În cazul particular al României, rolul de „îndrumător", de *main* stream, este arogat de o nouă nomenclatură, autoritară şi maniheică, cu orientare de dreapta. Principiile doctrinare în jurul cărora se strânge noua nomenclatură sau „elită", cum îi place să se autodenumească, sunt cuprinse în lucrări printre care cele coordonate de susţinătorul Fundaţiei CADI, Valeriu Stoica, de altfel unul din puţinii doctrinari care reuşesc să şi-o expună în termeni ceva mai elevaţi. Surprinde în schimb sărăcia ideatică şi limbajul extrem de limitat al celorlalţi intelectuali, unii dintre ei de bună calitate, arondaţi acestei zone politice. Marca stilistică este în general una de lamentaţie colectivă şi de învinuire a celorlalţi, pe principiul că există o tendinţă canibalică a societăţii ce tinde să aglutineze şi să reducă la propria mediocritate orice elită, elită care, fireşte, este singura ce cunoaşte binele şi valorile reale ale comunităţii. Grupajele de texte ce îşi propun să configureze şi să coaguleze crema gândirii de dreapta, în ciuda titlurilor pompoase, au o înfăţişare de literatură de consolare, de terapie de grup, ce repetă la unison aceeaşi mantră în miezul căreia se află ideea de ură care, de fiecare dată, aparţine adversarilor.[4]

Un personaj nou, dar din ce în ce mai vocal, în spectrul intelectual românesc, este „ecologistul". Aparent ţinând ideologic de stânga, el este de fapt portavocea unor interese obscure, mai greu de descifrat, un pion în războiul dintre corporaţii. El este un *hipster*, un produs stânga „caviar", ce militează împotriva poluării călărind biciclete „de fiţe", răsfăţându-se cu produse de nişă, exclusiviste, iar nu din cele pentru restul vulgului, el este un rentier al protestului paşnic, dar vehement, pe care, dacă-l întrebi despre neajunsurile concrete, tehnice, ale obiectului protestului său nu ştie să-ţi răspundă decât în termeni vagi şi mai degrabă în sloganuri. Discursul său este lipsit de originalitate şi se reduce la un lanţ logic de clişee. Nici acest tip intelectual nu se conţine pe sine, nu-şi este suficient sieşi, ci este mereu prelungirea, extensia unei gândiri din afara sa. Una din cele mai recente manifestări ale sale pe scena românească este în plină derulare, este vorba de protestul din Piaţa Universităţii din Bucureşti împotriva exploatării de la Roşia Montană. Rămâne să urmărim resorturile şi scopurile reale, dacă vor putea fi ele descifrate, ale acţiunii acestei tipologii intelectuale.

[2] Vasile Boari, *Intelectualii între trădare şi elogiu*, *Ibidem*, pp. 7-25.
[3] *Ibidem*, p. 15.
[4] v. *Anatomia resentimentului*, ed. Vladimir Tismăneanu, *Noua şcoală de gândire a dreptei*, *Repere intelectuale ale dreptei româneşti*, ed. Cristian Pătrăşconiu.

BDD-A23351 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:16 UTC)

Insolit în configuraţia actuală, părând cu adevărat independent de orice sistem, este fenomenul *CriticAtac*, generat de un grup de tineri intelectuali ce se revendică de la stânga spectrului politic, generatoare de dezbateri foarte fertile, dar în aceeaşi măsură contestate de *main stream*, a cărui înverşunare este de înţeles. Chiar zilele acestea are loc o polemică între mai tânărul critic Paul Cernat (care, trebuie spus, nu este membru al grupării, ci doar observator binevoitor al acesteia) şi Nicolae Manolescu, exponent al intelectualităţii conservatoare. Derularea acestei dispute merită urmărită, fiindcă ne poate furniza elemente importante asupra mersului dezbaterii de idei în viitorul apropiat şi chiar mai îndepărtat. Ceea ce merită observat e că, după o lungă eclipsă, stânga îşi recapătă legitimitatea de partener de dialog cultural.

Într-un articol publicat în trei părţi, în „Observator cultural”[5], *Iluziile revizionismului est-etic*, acelaşi Paul Cernat aduce în discuţie, poate pentru prima dată printr-un discurs echilibrat şi eliberat de orice complexe, o problemă obsesivă a culturii române contemporane. Paul Cernat identifică „critica de front”, critica militantă, ca fiind subordonată unor principii care preschimbă „ordinea priorităţilor contextuale, respectiv suprapunerea deliberată între noţiunea de «scriitor» şi cea de «intelectual public», de instanţă civico-morală”. E importantă observaţia privind confuzia dintre ideea de „scriitor” şi aceea de „intelectual public”, de „instanţă civico-morală”, dar e şi mai important să aflăm cauzele acesteia. Ea nu se face doar de astăzi (literatura română cunoaşte un lanţ întreg de asemenea confuzii voite şi nevoite, începând cu acţiunea paşoptistă), şi nici nu se manifestă doar în fostele ţări comuniste. Principalul vector al unei astfel de anacronii transplantate în prezent este mass media, deloc blamabilă, dar extrem de vulnerabilă la malversaţiuni. Aceasta, precum de altfel toate noile media (blog-uri, facebook şi alte reţele de socializare) de propagare a informaţiei nu sunt străine de apariţia acestei struţo-cămile ce se numeşte intelectual public. În climatul unei culturi a consumului se naşte, iată, şi intelectualul de consum. O dată consacrat mediatic, acesta se va folosi de influenţa acumulată şi, de ce nu?! va şi abuza de ea. Sau se va lăsa abuzat. E o formă viciată de neopaşoptism care, spre deosebire de paşoptismul real, nu mai e necesară ca factor de direcţie într-o societate trecută de majorat, dar se proclamă ca atare în pofida climatului pluridirecţional, profitând de unilateralitatea mijloacelor publice avute la dispoziţie prin care îşi poate exercita puterea. Iar puterea înseamnă instituţii, fonduri, notorietate. Acestea nefiind criterii intrinseci ale culturii, ale literaturii în speţă, apare ca lesne derapajul dinspre estetic către ideologic şi politic; pentru că, până la urmă, cine altul decât politicul controlează şi utilizează instituţii, fonduri, notorietăţi?

În ipostaza sa globalizată, profilul intelectualului public contrazice chiar ideea de intelectual, refuzându-i individualitatea şi restrângerea severă a competenţei exact la ceea ce conţine ea. În linii mari, spre deosebire de intelectualul specializat şi prob, intelectualul public se pricepe la toate, se pronunţă despre toate temele în dezbatere, îşi estompează limitele competenţelor, abandonează o abordare aplicată în favoarea unei generalizări vulgarizatoare, în schimb influenţează direct şi cu impact maxim. Se mai poate vorbi despre inocenţa „intelectualualului mediatic” când revoluţiile, războaiele, iată, se fac prin televiziune şi internet?! E retoric şi naiv să ne mai întrebăm astăzi dacă mass şi new media sunt un

[5] Paul Cernat, *Iluziile revizionismului est-etic*, în „Observator cultural” (nr. 539-540-241/august 2010).

BDD-A23351 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:16 UTC)

transportor insidios de ideologie şi chiar de propagandă. Din păcate ideologizarea culturii prin mass şi new media poate reprezenta, în cazuri extreme, chiar demisia morală a acesteia, prin exces de ideologizare. În cazul acesta, după cum doar estetica pură este cu totul morală, tocmai o abordare apăsat etică şi morală poate conduce la nimicirea moralităţii în cultură. Rămâne să urmărim cu luciditate, şi să amendăm, dacă este cazul, derapajele de la menirea strict culturală a intelectualului, în măsura în care discursul său tinde să distorsioneze şi să manipuleze realitatea primă. În orice caz, orice discurs intelectual, indiferent de la ce coloratură ideologică se revendică, trebuie examinat cu spirit critic şi discernământ, identificându-se prompt capcanele dogmatice ale acestuia.

Bibliografie

Anatomia resentimentului, ed. Vladimir Tismăneanu, *Noua şcoală de gândire a dreptei, Repere intelectuale ale dreptei româneşti*, ed. Cristian Pătrăşconiu, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2011.
Cernat, Paul, *Iluziile revizionismului est-etic*, în „Observator cultural" (nr. 539-540-241/august 2010).
Intelectualii şi puterea, coord. Vasile Boari, Natalia Vlas, Radu Murea, Institutul European, Iaşi, 2012.

BDD-A23351 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:16 UTC)